

Kömpöc benépesedése

FODOR FERENC

Kömpöc a Kiskunmajsát Kistelekkel összekötő műút mentén fekszik, Majásától mintegy 9 kilométerre. A falu területe 5212 kat. hold, lélekszáma 1990-ben 806 fő. Földje gyenge minőségű homoktalaj, a legelők szikesek.

A helység nevével először 1473-ban, Mátyás király által kiadott oklevélben találkozunk, melyben engedélyt ad a „Halas-székhez tartozó Csólyosszállásán, Fejértón, Majosszállásán és Kempecz szállásán lakó kunok kapitányainak, hogy pestis járvány miatt ... lakosaikban megfogyatkozott szállásaikra más helyekről lakosokat telepíthessenek.”¹ Ugyanez az oklevél került kiadásra 1475-ben, majd 1493-ban kelt oklevélben Ellésföld, Csólyos, Kömpöc és Asszonyszállása nevű kun birtokok kerültek fölosztásra a „Majossaszállásról való Majossa nemes kunok között.” Az oklevél Kömpöcöt, mint praediumot említi. A pusztá Csengele felőli részét Majossa Mihály, Majsza felőli részét pedig László és Domonkos kapta.²

A török idők alatt elnéptelenedett kun puszták történetéről keveset tudni. Szeged ősi jogán — a Diósgyőrön 1473. november 10-én Mátyás királytól kapott engedély alapján — legeltette és adta bérbe a pusztákat egészen 1690. július 20-ig, amikor is Eszterházy Pál nádor a saját hatósága alá vette a három kerületet, és értesítette a kecskemétiakat, hogy ezután a pusztákat tőlük és ne Szegedtől béreljék. A bérelt puszták között Kömpöc is szerepelt.³ Az 1720-as évek elején Alsókömpöcöt Szeles György, Felsőkömpöcöt pedig Tóth Imre és Mészáros György kecskeméti gazdák bérelték. A megerősödő jáász települések azonban nemsokára kiszorították a kecskemétiakat is a kunsági pusztákról. 1745-ben, a redempciókor Kömpöcöt Jászapáti váltotta meg 5000 forintért.⁴

1749-ben — Grassalkovich Antal kamarai elnök közbenjárásával — az Egri Káptalan Heves Ivány pusztáját elcserélte a jászapátiak által megváltott Kömpöc pusztával. Így került Kömpöc a káptalan birtokába.⁵

Egy, az 1760-as évek körül készült térkép szerint a pusztán lakott hely nem volt.⁶ Levéltári források arról tanúskodnak, hogy a pusztát elsősorban Félegyháza

1 GYÁRFÁS I. 1883, III. 675.

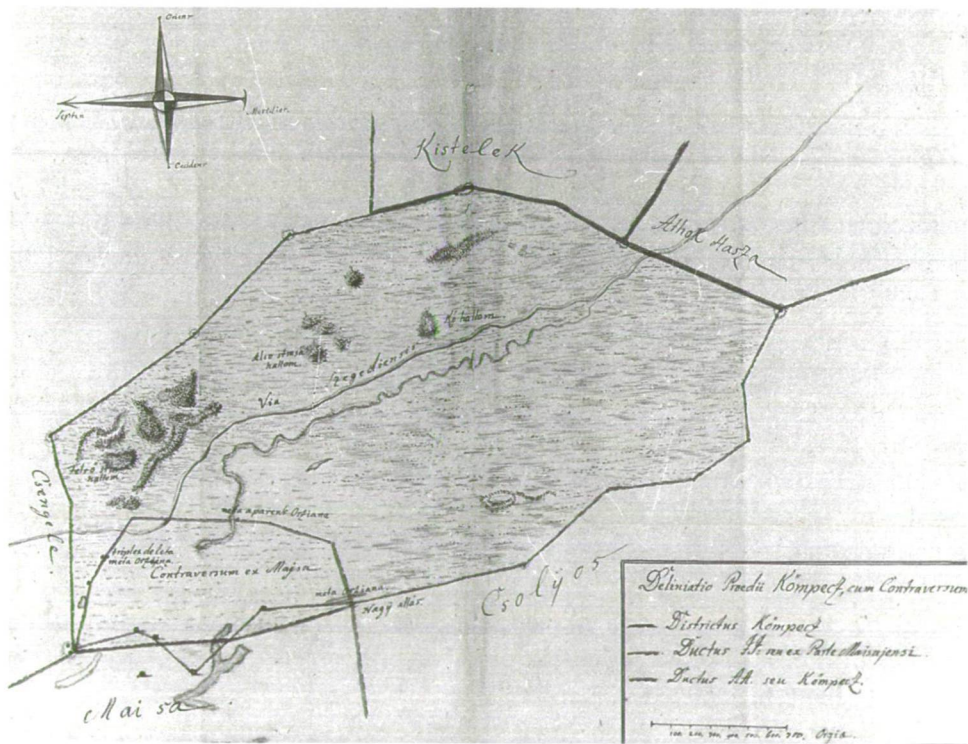
2 Uo. 333.

3 HORNYIK J. 1927, 57.

4 FODOR F. 1942, 101.

5 HORNYIK J. 1927, 116.

6 Szolnok Megyei Levéltár, T. 31. A térképet valószínűleg Majsza és a káptalan közötti határper alkalmazásával készítették (1. kép).

1. kép: Kömpöc puszta az 1760-as években

bérelte az Egri Káptalantól. 1766-ban 8 évre árendálta, évenként 790 forintért, mely árenda első részét Szent György napjáig, a második részt pedig Szent Mihály napjáig kellett megfizetni.⁷ 1773-ban — a bérlet lejártának közeledtével — írják a félegyházaiak: „ujjólág mély alázatossággal folyamodunk az Tettes Nemes Káptalanhoz, méltóztasson Atyáskodó kegyességéből még egynéhány esztendőkre azon fentebb említett pusztát nekünk árendába bocsájtani”⁸ A szerződést megkötötték, de már évi 1000 rh. forint lett a haszonbér. 1781-ben Monor és Félegyháza fele részben bérelték a pusztát, csak azon nem tudtak megegyezni, hogyan vágják ketté. Itt emlitenek a források először név szerint egy Csákó nevezetű „pápista legényt”, „ki a göboly mellett lészen, ... ki is már több esztendőktül fogva gyónáson nem volt, ámbár a monori plébános urak ötet gyakran kerestették.”⁹ 1782-től az árenda 1200 rh. forintra emelkedett, a város pedig köteles volt a pusztá határait „szorgalmatosan vigyázni, azokat megőriztetni, esztendők alatt egyszer megújíttatni és újra hányatni.”¹⁰

A pusztá bérleti díja fokozatosan emelkedett. 1801-ben már 3400 rh. forint volt: „... a kiárendált pusztát kaszálással, legeltetéssel és egyéb haszonvétellel — kivévén a szántást és vetést — tetszése szerint használhatja a város.”¹¹

A pásztorok és a jószágok éves ellátásáról is pontos kimutatást találni:¹²

120 kenyér	18 forint
16 mázsa só	28 forint
180 icze kása	6 forint
90 font szalonna	13 forint
15 icze vaj	5 forint
15 sajt	3 forint
2 göbolyös bére	60 forint
60 csomó dohány	3 forint
1 szamár kenyérhordásra	2 forint
1 bogrács	50 krajcár
1 csobolyó és kötél	1,40 forint
4 zsák, 4 zacskó	1 forint
2 vályú, 2 dézsa, 2 veder	20 forint
kutak „conservatiója”	10 forint
minden héten a kocsisnak bemenni	30 forint
pályva, kötél, nyereg	1 forint

7 Bács-Kiskun Megyei Levéltár (BKML) — Kiskunfélegyházi Levéltár, Kiskunfélegyháza Tanácsülési jegyzőkönyvek, V. 101. A. 1766.

8 Uo. 1773.

9 Uo. 1781.

10 Uo. 1782.

11 Uo. 1801. A. 28., C. 1., F. 6., N. 6.

12 Uo.

1 csósz bére	30 forint
2 ember	30 forint

A 18. század végére már valószínűleg nemcsak legeltetéssel foglalkoztak. A pusztában volt csósz, akinek Tari István házát vették meg és igen sok szénát kaszált — a göbolyösökkel együtt — saját részére, mert a város a szénát „taksáltatni rendeltette.”¹³ 1804-ben azután kijelölték a kömpöci göbolyösök és csószok tilalmas kaszálóit.¹⁴

1806-ban a pusztát már 2400 forintért bérelték a „göbolytartó lakosok”,¹⁵ akik maguk is mindjobban szerettek volna kaszálóhoz jutni. 1813-ban a város 800 jugerum (hold) területet különített el, melyet kaszálónak osztott szét nyilasonként.¹⁶ A káptalan, Félégyháza rászorultságát kihasználva, felemelte a bérleti díjat. 1815-ben már 7500 forintot kért. A félégyházi gazdákat ez sem riasztotta el, sőt 1816-ban már korlátozni kellett a bérlemények nagyságát fejenként 20 jugerumban.¹⁷ Ebben az évben 202 gazda bérelt kaszálót 2912 forint értékben.¹⁸ A nagy érdeklődés miatt 1830-ban 1000 holdra növelték a kiosztásra kerülő kaszáló nagyságát, melyet sorsolással osztottak szét.¹⁹ 1836-ban a kedvezőtlen időjárás miatt kevés széna termett, így a város a bérleti díjat visszafizette. A pusztában ekkor 34 gazdának 236 jószágá legelt, darabonként négy forintért.²⁰ Kömpöc bérleti díja ezután lecsökkent. A félégyházi birtokosok egyre inkább szántóföldeket szerettek volna bérelni.

Az első betelepülők mégsem Félégyházáról, hanem a közeli Pallavicini uradalomból érkeztek az 1850-es évek elején, miután az uradalomban szétverték a dohánykertészségeket.²¹ A hagyomány szerint az anyásiak harangjukat egy kútba rejtették, majd éjjel titokban vitték el Kömpöcre, ahol fölállították. Bálint Sándor szerint az első betelepülő családok: Nagy Mihály, Bárkányi, Vetró, Dragony, Takács, Szöri, Martonyosi, Mihály, Fekete. Erről a következő rigmus maradt fenn: „Hirös csikós Lojzi, Rossz tanyáju Nagy Mihály, Hatalmas Bárkányi, Vetró Pista nagygombu ladjija, mégis emelgetős a marhája, Nagyhaju Dragony elszaladt egy darabon, Szükségkiáltó Takács, Nagyhirü Szöri Pál, Deres bajuszu Martonyosi, Utcán szaladgáló Mihály János, Fekete, Gálántos Patyó.”²²

A kiskunmajsai római katolikus plébánián található anyakönyvek alapján azonban kiderül, hogy a nép ajkán kelt mondóka jóval későbbi állapotot mutat. Kiskunmaj-

13 Uo. 1802. A. 16., C. 2., F. 2., N. 22.

14 Uo. 1804. A. 16., C. 2., F. 2., N. 60.

15 Uo. 1806. A. 10., C. 2., F. 5., N. 9.

16 Uo. 1813. A. 18., C. 3., F. 16., N. 42.

17 Uo. 1816. A. 18., C. 3., F. 20., N. 54.

18 Uo. 1816. A. 16., C. 2., F. 7., N. 1.

19 Uo. 1830. A. 15., C. 1., F. 6., N. 50.

20 Uo. 1836. Rsy. 416–419., L. 80., C. 7., Sz. 2–3.

21 JUHÁSZ A. 1989, 178. A szabadságharcban résztvevő dohánykertészek egy 1849-ben létrehozott törvénytervezet alapján jogot formáltak bérleményeikre. Erre válaszul Pallavicini őgróf a kertésztelepeket 1852 január elején szétverte, az előző kertészek a Bánságba, illetve néhányan a közeli Kömpöcre települtek. Bővebben ld. ZSILINSZKY M. 1900, 434.

22 BÁLINT S. 1976, 188–189.

sán először 1850-ben kereszteltek Kömpöcön született gyermeket. A következőkben csupán a szülők nevét említem, ugyanis ebben az időben még nem jegyezték be származási helyüket.

1850: Tóth Antal és Kocsis Veron, Apró János és Czombos Erzsébet, Balog János és Budai Julia,

1851: Rovó Mihály és Sávai Rozália, Rabi Mihály és Nemes Ágota, Kucska Teréz és Fábián Rozália,

1852: Barna Gáspár és Nagy Ferenc Julia, Kunszabó Mihály és Marton Rozália, Jenei István és Kurucsai Anna, Buza Mátyás és Elekes Bernadett, Csáki Gáspár és Kónya Erzsébet, Lajos József és Bujáki Anna, Illési Gábor és Kos Lajos Erzsébet, Apró János és Czombos Rozál, Tóth Csuszó Antal és Baló Teréz, Márton István és Elekes Veron, Rovó János és Mészáros Erzsébet

1853: Kurucsai Antal és Sándor Viktor, Székesi Tádé és Kovács Teréz, Kunszabó Mihály és Martony Rozál, Makai István és Csendes Viktor, Rabi Mihály és Német Ágota, Tápai Lajos és Horváth Viktor, Buza János és Fekete Anna, Mártony István és Bába Rozál

1854: Molnár István és Nagy Bakró Rozál, Barna Mihály és Csikós Julia, Lajos József és Bujáki Anna, Kristóf Imre és Pusztai Hermina, Lajos Mátyás és Mészáros Hermina, Csontos József és Fodor Mária, Kurucsai János és Vetró Anna, Bozó József és Poloska Teréz, Róvó János és Erzsébet Zsuzsanna, Bárkányi Sándor és Csizmadia Erzsébet, Székesi János és Judik Anna, Kurucsai Antal és Sándor Viktória, Apró János és Czombos Erzsébet.

Az 1850-ben, Csongrád vármegyében készült összeírás névanyaga alapján megállapítható, hogy ezek a családok szinte kivétel nélkül Baks, Dongér, Anyás keretszégekéből kerültek Kömpöcre.²³ Ezek a családok tekinthetők Kömpöc első betelepülőinek.

Életük kezdetben keserves volt. „Eleinte hanházakban vonták meg magukat. Őseik nyomán máig emlegetik az 1863. évi lucaszelet, amely nemcsak a vetéseket, hanem még a tarackot is gyökerestül messzire elhordta. Ínséges éveik is bőven akadtak. A szélmalomban olykor a tarackot is megőröltették. Nem volt legelő, a jószág halomra hullott. Aki tehette a dunai árterületekre hajtotta el a marháját.”²⁴ Ennek ellenére egyre többen telepedtek le a faluhelynek fenntartott területen. A második katonai felmérés szerint, az 1860-as évek elején, Kömpöc már két utcából álló település volt (2. kép).²⁵

23 CsML Szentes, IV. 151. e. 2. A Csongrádi Cs., kis. Megyehatóság iratai. Népszámlálási iratok — csongrádi járás 1850, BÁLINT S. 1976, 189.

24 BÁLINT S. 1976, 189.

25 CSENDES L.–N. IPOLY M. 1977, 79.

2. kép: Kömpöc a II. katonai felvétel térképén

A házassultak anyakönyveit vizsgálva pontos választ kapunk az egyes családok származási helyére vonatkozóan.²⁶

Házasságkötés	Házassultak neve	Származási hely
1865	Elekes Gábor	Mindszent
	Becsei Teréz	Szeged
	Hódi Mihály	Algyő
	Bárkai Veron	Szarvas

²⁶ Kiskunmajsai Római Katolikus Plébániahivatal, Házassultak Anyakönyve 1865–1878.

	Lajos János	Péteri
	Bozóki Franciska	Majsa
	Lajos István	Péteri
	Czirkó Julianna	Majsa
1866	Kurucsai András	Ányás
	Mihály Teréz	Ányás
	Bangó József	Ányás
	Elekes Teréz	Mindszent
1867	Lajos János	Baks
	Géczi Franciska	Majsa
	Szalai András	Kistelek
	Lajos Helén	Baks
	Bori György	Ányás
	Lőrincz Teréz	Ányás
	Major Ábel	Mindszent
	Ambrus Veron	Ányás
	Bunford István	Dóc (Kolompos)
	Lajos Erzsébet	Péteri
1868	Csáki Antal	Kistelek
	Pintér Rozália	Baks
	Tóth István	Dóc
	Kurucsai Anna	Ányás
	Kurucsai József	Ányás
	Bárkai Erzsébet	Ányás

A káptalan nemcsak földet adott az idetelepülőknek haszonbérbe, hanem majorságot építve, maga is alkalmazott dohánykertészeket. A dohánytermesztésen kívül jószág tartással is foglalkoztak. A pajták mellett istállókat, emeletes magtárat építettek. A „kastélyban” a számadó lakott, a vízellátást artézi kút biztosította. A haszonbérlek a legelőket bivalyokkal törték fel, és lassan — sokan az uradalmi munka mellett — saját gazdaságot alakítottak ki, illetve önálló gazdákká váltak.

Az első igazán részletes képet Kömpöcről az 1879-ben készült birtokrészleti jegyzőkönyv ad. A település önálló iskolaépülettel rendelkezett, a tanítók Csizmadia János és felesége, Paulovics Franciska voltak.²⁷ Nyolcvan ház állt, legtöbbször ismert a tulajdonosa és a tulajdonos származási helye. (1. sz. melléklet) A tanyák gazdasági helyzetére, a tulajdonosok anyagi erejére a bérelt föld nagyságából és a térképen feltüntetett épületek számából következtethetünk.²⁸ Megállapítható, hogy igen sok család csupán házzal rendelkezett és 200-300 négyszögöl, földadó alá nem eső területtel. Legtöbb helyen csak egy épület volt. Ahol több gazdasági épület található,

27 BKML. Kecskemét. Kömpóc pusztai birtokrészleti jegyzőkönyve 1879, VI. 106. Az Állami Földmérési Felügyelőségnek Bács-Bodrog és Délpest vármegyére vonatkozó iratai.

28 Uo. Kömpóc pusztai felvételi előrajzok 1879.

ott nagybérő lakott, mint pl. Büchlbauer Lajos, akinek szárazmalma és négy tanyája volt, 490 hold szántót és 430 hold legelőt bérelt.

1. táblázat: Kömpöci háztulajdonosok 1879-ben

<i>Tulajdonos neve</i>	<i>Ház</i>	<i>Mellék-épület</i>	<i>Tulajdonos neve</i>	<i>Ház</i>	<i>Mellék-épület</i>
Kis József	1	1	Sejben József	1	
* Rábi József	1	2	Egri Káptalan	3	magtár
Bürgés András	1		Rácz László	1	
Hugyák Mihály	1	1	Csontos Imre	2	5
Kónya György	1	1	Büchlbauer Lajos	4	2
Bozó János	1	1	Mucsi József	1	1
Tóth Antal	1	1	Bálint József	1	1
Kónya Antal	2	1	Harkai István	1	
Sejben Pál	1		Lajos József	1	1
Csontos Károly	2	3	Horváth József	1	
Tóth Ferenc	1	2	Bera Lajos	1	
Kurucsai János	2	2	Kondász András	1	
Kasza István	1	1	Budai Ferenc	1	1
Kopasz József	1		Bagi Ferenc	1	1
Csókási István	1		Kis Mihály	3	3
Pap András	1		Novák Pál	1	1
Szeri Pál	1	1	Lajos Mihály	1	2
Gál Gábor	1	1	Kis Márton	1	
Zelei Abonyi Antal	1	2	Kelemen Gáspár	1	
Gácsi György	1	1	Apró József	1	
Rabi János	1		Apró István	1	1
KÖZPONTBAN			Elekes Gábor		
Kurucsai Mihály	1		Vancsó János	1	
Elekes István	1	1	Ambróczi Mihály	1	
Szalai András	1		Harkai Ferenc	1	
Pelikán Ferenc	1		Pintér István	1	
Túri János	1		Zsikó József	1	
Kurucsai András	1		Mihály János	1	
Túri József	1		Taszári László	1	2
Büchlbauer Lajos és		száraz-	Zsigor János	1	
Csontos Károly		malom	Hódi Jovák		

Makra József	1	Kurucsai József	1
Berta János	1	Harkai István	1
Béres János	1	Hódi Mihály	1
Bangó József	1	Pintér Gáspár	1
Németh István	1	Major Ábel	1
Kurucsai Bálint	1	Sipka Károly	1
Tóth István	1	Csáki Pál	1
Lőrinc János	1	Csáki Antal	1 2
Lajos Pál	1	Csáki Erzsébet	1

Ekkor a pusztá 36%-a már szántó volt. A jegyzőkönyvekben a földbirtokos neve mindenhol az Egri Káptalan. Saját kezelésében azonban nincs földterület, mindent haszonbérbe adott.

A tulajdonosokra vonatkozó következő áttekintő forrás az 1900-ban készült kataszteri telekkönyv.²⁹ Eszerint már 115 ház volt és a bérlők sorában is nagy változás tapasztalható. A legnagyobb bérlők (Büchlbauer, Csontos) hiányoznak a névsorból néhány kisbérlő családdal együtt, ugyanakkor új családok tűnnek föl. E családok közül sokkal találkozunk az 1880-as évek végén, 90-es évek elején felosztásra kerülő szomszédos puszták: Felsőpálos és Csólyos vásárlói között. Ezek a területeken lényegesen jobb minőségű a talaj, igyekeztek tehát megszabadulni a gyengébb területektől és a bérletet örök tulajdonra váltani. Ez a folyamat később is megfigyelhető.

Azok az 1879-es névsorban szereplő családok tekinthetők tehát Kömpöc őslakosságának, melyek szerepelnek az 1900-as összeírásban is. Annak, hogy ittmaradtak, több oka lehetett. Kettőt említenék: meg tudtak élni saját bérleményükön, sőt örökföldet is vásároltak (esetleg nagygazdák lettek pl. a Csákiak) vagy olyan szegények voltak, hogy földvásárlásra nem is gondolhattak. Az újonnan betelepült családok pl.: Bélteki, Dinnyés, Korom, Becsei, Hunyadi, Rác, Lehóczki, Gulyás, Klucsics, Török, Dancsik, Bitó, Tisóczki, Várad, Balog, Farkas már jórészt a „szegedi földekről”, Kistelekről, Majsáról, Mindszentről, Csongrádról származtak, illetve a Klucsics család Óbecséről.

2. táblázat: Kömpöci családfők 1900-ban

Tulajdonos neve	Ház	Mellék-épület	Tulajdonos neve	Ház	Mellék-épület
Apró István	1	2	Kádár György	1	
Apró József	1	1	Makra József	1	

29 BKML Kecskemét, Kömpöc pusztá kataszteri telekkönyve 1900.

Farkas István	1	1
Balog Sándor	1	
Balázs István	1	1
Sisák Mihály	1	
Váradi István	1	
Fülöp István	1	
Mucsi Pál	1	
Bagi Mózes	1	2
Lantos Benő	1	1
Laczkó Ferenc	1	2
Béltteki József	1	
Bozó Lajos	1	2
Kádár Lajos	2	3
Tisóczki István	1	
Mihály Ferenc	1	1
Sipka Gáspár	1	2
Kurucsai János	1	
Dancsók József	1	
Sipka Flórián	1	
Török Imre	1	1
Bozó János	1	
Csókási István	1	1
Papp András	1	
Takács Ferenc	1	1
Bagi Sándor	1	1
B. Nagy András	1	
Kis Elek	1	
Pálinkó Antal	1	
Pálinkó Flóris	1	
Darányi György	1	
Egri Káptalan	6	9
Túri János	1	
Csurgó Ferenc	1	
KÖZPONTBAN		
Kurucsai Mihály	1	
Kurucsai Balázs	1	
Sára György	1	
Makra János	1	

Menyhárt Sándor	1	
Kádár György	1	
Kurucsai István	1	
Dinnyés Márton	2	2
Gulicskó Mihály	1	1
Szabó Pál	1	
Lőrinc János	1	
Bozó János	1	1
Túri Antal	1	
Bangó József	1	
Kónya János	1	1
Kurucsai Bálint	1	
Becsei István	1	
Korom István	1	
Bakos József	1	
Tóth István	1	1
Birgés József	1	
Tóth Mihály	1	1
Vécsei János	2	2
Csáki Antal	1	1
Kádár Lajos	3	4
Derecskei Mihály	1	
Balog Szilveszter	1	
Balog Mihály	1	
Szél Ferenc	1	
Tóth András	1	
Süli István	1	
Zádori Antal	1	
Lajos Pál	1	
Seiben Sándor	1	1
Lackó Mihály	1	1
Szirti Sándor	1	
Szalai András	1	2
Tóth János		
Klucsics János	1	
Zsikó Pál	1	
Kurucsai István	1	
Korom Antal	1	szárazmalom

Klucsics Pál	1	Török Sándor	1
Kurucsai József	1	Dancsók György	1
Bozóki Lukács	1	Bitó István	1
Német Lajos	1	Vakulya István	1
Csáki András	1	Pálinkó Lajos	1
Lőrinc József	1	Zsikó Imre	1
Pálinkó Balázs	1	Rácz László	1
Fábián István	1	Pintér Sándor	1
Túri Lajos	1	Hunyadi Flóris	1
Horvát István	1	Pintér István	1
Sipka Károly	1	Kasza József	1
Csáki Pál	1	Gyurkovics János	1
Kurucsai András	1		

A betelepülők száma ezután már különösebben nem szaporodott, viszont az egyre terebélyesedő családok utódainak mind kevesebb földterület jutott. Ezért is emelkedett a szántó aránya 1900-ra 43%-ra. Családonként 8-12 gyermek szinte általános volt. Pontos összeírás hiányában a lakosság létszámára csak következtethetünk. Az 1910-es népszámlálás adatai szerint a lakosság száma már 1049. A 6-11 éves korú gyermekek száma 172.³⁰ A keresztelési anyakönyvek szerint a születések száma évente 24–37 között volt. 1889–1899 között 324 gyermek született, az 1910-es években a születések száma még emelkedett.

Legelőször a *Csücskő* és *Sarok* nevű határrészek települtek be, de később a leggyengébb minőségű talajokat, pl. a *Siványt* is feltörték.

Néhány példa segítségével lássuk közelebről az eddig leírtakat!

A Tisóczki család Kistelekről származott Kömpöcre. Tisóczki Sándor apja 1862-ben született. 1887-ben házasodott, felesége, Tóth Julianna szintén kisteleki. Kömpöcre került az uradalomba gulyásszamadónak. 16 gyermekük született. A család 60 hold földet fogott haszonbérbe, majd Csólyoson vettek 18, utóbb még 10 holdat. A gazdaságban 20 marha, 6-8 ökör, 3-4 ló, birka, disznó, baromfi volt. Az első világháború ideje alatt, amíg az idősebb testvérek katonák voltak, részeseket is fogadtak. A fiúknak építettek egy-egy tanyát, de 1936-ig együtt gazdálkodtak.³¹

A Csáki család Hódmezővásárhelyről került Kömpöcre az 1850-es években. 10 hold földet béreltek, 6 *család* (gyermek) született. Az apa — Csáki Antal — 54 éves korában meghalt. A gazdaságot a legidősebb fiú, Gáspár vette át. Az egész család

30 Magyar Statisztikai Közlemények (MSK) Új sor. 42. kötet. A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Budapest 1912, 194.

31 Tisóczki Sándor (sz. 1903) közlése.

közösen gazdálkodott, a fiatalabb testvérek magázták bátyjukat. Egyre több terület béreltek, majd a szomszédos pusztán, Páloson vettek 60 hold földet. 1929-ig gazdálkodtak együtt, akkorra minden testvérem építettek tanyát. Csáki Gáspár közéleti ember volt. 1914. április 1-én megállapodást kötött a majsai plébánossal, miszerint „minden második vasárnap a plébánia valamelyik káplánja a kömpöci iskolában istentiszteletet tartson, melyért a hívek félévenként 230 koronát fizetnek.”³²

Az Egri Káptalan, valószínűleg a háború következtében kialakult anyagi helyzete miatt, 1918-ban úgy határozott, hogy Kömpöcöt eladja. A pusztát Majsza vásárolta meg ötmillió koronáért. Az adásvételt 1918. július 8-án írta alá Egerben Debreceni János püspök és Gáspár Antal községi bíró. A szerződésben foglaltak végrehajtását azonban a „kommunizmus ideje alatt” nem tudták megvalósítani. Így 1920. február 22-én a megállapodást újból aláírták.³³ Majsza csak ezután kapott szabad kezet Kömpöc felett. A szerződésben kötelezte magát, hogy „... a község saját közigazdasági, római katolikus vallási és egyéb kulturális céljainak kielégítése után fennmaradó birtokrészletet 5-20 holdas részekre feldarabolva a pusztán lévő nagyobb számú és értékű középületek kihasználása céljából 4-5 középbirtokot létesítve, ezeket üzletszerű nyereszkeskedés mellőzésével, elsősorban a háború által sújtott polgárai, hadirokkantjai, hadiözvegyei és árvái részére, másodsorban a visszavándorló magyar honosok részére méltányos áron eladja ... a kötött haszonbérleti szerződéseket a maga részéről a szerződések kikötéseinek megfelelően a lejáratig fenntartja és a haszonbérlettel szemben ugyanazon elvek szerint jár el, amint azokkal szemben az eladó addig is eljár. Az iskola római katolikus jellegét a jövőben is fenntartja. Az eladó által felvett gazdasági cselédeket a vevő köteles átvenni, ezen cselédek járandóságát mindaddig, míg az eladó szolgálatában állnak, az eladó viseli. A cselédeknek és egyéb alkalmazottaknak illetményeit és a szükséges vetőmagot és a birtoknak egyéb gazdasági terménybeli szükségletét is az eladó a fennálló rendelkezések keretén belül visszahagyja. A visszahagyott terményért az átadáskor az 1918. évi szeptember 30-i maximális árat fizeti a vevő.”

Ezenkívül a szerződésben megállapodtak még a fizetési kötelezettség lebonyolításáról, a birtokon lévő épületek tűzvédelmi biztosításáról, a fölhalmozott takarmány sorsáról és az átadásig elvégzendő munkák kifizetéséről és a telekkönyvi átírás költségeiről. Valószínűleg az üzlet „legfelsőbb helyen történő jóváhagyása” nem ment könnyen, mivel a majsai képviselőtestület 1920. április 11-én kelt határozatában kimondta, hogy „... a község történetében határtalan előnyökkel járó siker eléréseért Főtisztelendő Varga Mihály apátplébános úrnak ... örök háláját és köszönetét fejezi ki.”³⁴ Ezután úgy határoztak, hogy a frissen megszerzett birtokot örökáron eladják.

32 A „Megállapodás” a Kiskunmajsai Római Katolikus Plébánia Hivatal irattárában található.

33 Uo.

34 Uo. Részlet a kiskunmajsai képviselőtestület 1920. április 11-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

Az üzlet lebonyolítására bizottságot neveztek ki. Egy magyar hold (1200 négyzetööl) árát 9000 koronában állapították meg. A határozat értelmében 1920. október 1-ig készpénzért bármilyen nagyságú birtokot vásárolhattak az igénylők.

Ez az év sorsdöntő volt a kömpöciek számára. A vagyonos gazdák jól jártak, csak anyagi lehetőségeik szabtak határt földvásárlásaiknak. Nem voltak tekintettel a kisbérőkre sem, a föld azé lett, aki fizetett. Sokan mindenüket eladva igyekeztek pénzhez jutni, hogy földet tudjanak venni, vagy bérleményeiket megmenthessék. „A szegény embert még az ág is húzza” — mondhatták, mert a monarchia fölbomlása után kialakult zűrzavaros pénzügyi helyzet miatt a koronát nem fogadták el. Az történt ugyanis, hogy az önálló pénzforgalomra törekvő új államok 1919 márciusától lebélyegezték a közös pénzeket, melynek következtében megnőtt a bélyegezetlen korona beáramlása az országba, ami még inkább fokozta az inflációt.³⁵ A bélyegzés Magyarországon 1920. március 18-tól április végéig tartott. Ez a pénz értékének 50%-os romlásával járt együtt.³⁶ Érthető volt a kétségbeesés. Mivel Majsza ragaszkodott az eredeti árhoz, a kömpöci gazdák Benkovics István vezetésével pert indítottak, mely csak 1924-ben vezetett eredményre. A vármegye törvényhatósági bizottsága a belügyminiszterrel egyetértésben döntött a vitáról.³⁷

Elrendelte, hogy „... azok az ingatlanrészek, amelyeknek teljes vételárát a vevők 1920. október 1-ig befizették, tekintet nélkül arra, hogy a vevők korábban hasznbérői voltak vagy sem az ingatlanoknak, a vevők örök tulajdonába mennek át, anélkül, hogy a befizetett vételáron felül tőlük további ráfizetés követelhető volna.” Így tehát azok, akik a korona felülbélyegzése előtt kifizették a vételárat, csupán 1924-ben jutottak földjükhöz. Ők viszont az 1920. március 20-tól október 1-ig a gabonára vonatkozó hatósági árhoz viszonyított áron vásárolták meg a birtokot, mely így a magas ár miatt számukra kedvezőbb volt, illetve „egyenértékben körülbelül megfelelt annak az árszabálynak, amelyet a községi képviselőtestület 1921. március 23-án magyar holdanként 9000 koronában állapított meg”, tehát Majsza igénye a vételár felemelésére alaptalan — szól a határozat. „A megszerzett ingatlanra eső köztartozásokat a tulajdonosok attól az időponttól viselik, amely időpontban az ingatlan birtokukba tényleg átengedtetett. Viselik továbbá a vevők az ingatlan átruházásával járó költségeket és kincstári illetékeket.” A megvásárolt földeket 1924. október 1-ig kellett átadni az új tulajdonosoknak.

Aki 1920. október 1-ig nem tudott fizetni, de igényjogosult volt, az legfeljebb 50 holdat vásárolhatott, illetve az esetleges korábbi vásárlását 50 holdig kiegészíthette. A korona értékének romlása miatt a holdankénti 9000 korona vételár értéket 10 mázsza rozs mindenkori árában határozták meg. „A vételár 1924-től kezdve tetszés szerint,

35 LEÁNYFALUSI K.–NAGY Á. 1983, 12.

36 AMBRUS B. 1978, 247–271.

37 ZSIDÓ PÉTER: Adatok Kiskunmajsza történetéből. (Kézirat) Kiskunmajsza, 1936.

de legfeljebb 10 egyenlő részletben 10 év alatt törlesztendő.” A mindenkori hátralék után évenként 4 százalék kamatot számoltak.

Nem hozott egyértelműen megnyugtató eredményt a jószágaikat pénzzé tevő gazdák számára a következő rendelet sem: „Azok, akik az eladásra kerülő birtokrészek megvásárlására igénnyel bírnak és a község, illetőleg a képviselőtestület által kiküldött bizottság, illetőleg az előjáróság által kibocsájtott jelentkezési és befizetési felhívás folytán annak idején (1920-ban F. F.) földvásárlásra jelentkeztek és ebből a célból marhaállományukat és egyéb ingóságukat, vagy ingatlanukat pénzzé tették, de a község közbejött pénzlebélyezés miatt kialakult birtokrészlet fejében tőlük fizetést nem fogadott, az általuk megveendő ingatlanok vételárának leengedését kérhetik. Ezek az engedmények a vételár 50%-át nem haladhatják meg és az egész eladott területből befolyó összvételárból a község terhére nyújthatók. Az elengedés tárgyában a községi képviselőtestület fog esetről-esetre határozni.” Tehát a vagyontulajdonukat veszített bérlők soráról ismét a majsai képviselőtestületnek kellett döntenie.

Ezenkívül a vármegyei törvényhatóság elrendelte, hogy „A szóbanforgó Kömpöc pusztai községi ingatlan eladásából befolyó vételár a községi középítkezések megvalósítása céljából Községi középítkezési pénzalap elnevezéssel létesítendő alapon kezeltesék ... a középítkezési pénzalap vagyontulajdonát a község egyéb vagyontulajdonától elkülönítve kezelni és az alap vagyontulajdonát semmi más célra, mint községi építkezésekre felhasználni, vagy igénybe venni nem szabad.” Gondoltak a majdan kialakuló és önállóvá váló Kömpöc község fejlesztésére is, de a rendelet nem tartalmazott semmilyen konkrétumot: „Arra az esetre pedig, ha a pusztai birtokon önálló községgé alakulás történik ... a pusztai birtokban és a külön községi középítkezési pénzalapban az új község az annak idején megállapítandó arányban részesülni fog.”

A föld örök áron történő megváltásának lehetősége (kötelezettsége) elsősorban a szegényparasztokat sújtotta, akik még a bérleti díjat is nehezen tudták fizetni. A tőkeerős birtokosok pedig ezeket a földeket is megválthatták. Így tehát a jó üzletet valóban Majsza csinálta, ami a kömpöci nép még nagyobb elszegényedését jelentette.

Az iskolaügy állapotáról a majsai képviselőtestület 1922. augusztus 4-én kelt határozatából kapunk képet. Ezek szerint a testület „... belátja, hogy a kb. 200 iskolázatlan gyermek oktatására egy tanerő elégtelen. Kimondja, hogy az újonnan szervezett római katolikus iskola részére a nagymajorban, a volt gazdálakásban ad helyet iskola és tanítói lakás céljára.,,

Az egyre növekvő létszámú lakosság legfontosabbnak az iskolaépítést tartotta. 1933-ban megépült az új iskola, 1938-ban pedig egy tanyai iskola.

A templomépítő bizottság 1937-ben alakult. Kérésükre 1942. június 27-én a majsai képviselőtestület jóváhagyta a Kömpöcön lévő magtár lebontását, templomépítés céljára. A templom azonban csak 1953 augusztusában került felszentelésre. Kömpöc önálló községgé 1950. január 1-én alakult. A gyenge talajadottságok

és az állandó alárendeltség ellenére, a szegedi népre jellemző „általános serény-
ségnek” köszönhetően, a lakosság megbirkózott a szegénységgel.

MELLÉKLET

Földbirtokosok az 1879. évi kataszteri telekkönyv alapján

Házszám	A tulajdonos neve	Származási helye
1.	Csáki Antal	Kistelek
2.	Sipka Károly	Mindszent
3.	Major Ábel	Mindszent
4.	Hódi Mihály	Algyő
5.	Tápai (Fekete) László	Kistelek
6.	Mihály János	Péteri
7.	Elekes Gábor	Mindszent
8.	Kurucsai János	Ányás
9.	Mihály Mihály	Péteri
10.	Lőrincz János	Csengele
11.	Csáki Erzsébet	Szeged
12.	Vancsó János	—
13.	Ambrus Mihály	—
14.	Bárkai Ferenc	Szeged
15.	Pintér István	Mindszent
16.	Kurucsai András	Ányás
17.	Zsikó József	Dóc
18.	Zsikó János	Dóc
19.	Kömpöc községé (Iskola)	
20.	Hódi József	Algyő
21.	Kurucsai József	Ányás
22.	Bárkai József	Szeged
23.	Peszlár Gáspárné	—
24.	Csáki Pál	Kistelek
25.	Lajos Pál	Péteri
26.	Tóth István	Dóc
27.	Bangó József	Ányás
28.	Berta János	—
29.	Makra József	Kistelek
30.	Büchlbauer Lajos	—
	Csontos Károly	Majsa
31.	Kurucsai Ambrus	Ányás
32.	Turi János	Péteri
33.	Pelikán Ferenc	Péteri
34.	Szalai András	Dóc
35.	Kurucsai Mihály	Ányás
36.	Elekes István	Mindszent
37.	Turi József	Péteri
38.	Béres János	—

39.	Német István	Péteri
40.	Kurucsai Bálint	Ányás
41.	Kurucsai János	Ányás
42.	Bozó János	Szeged
43.	Tóth Antal	—
44.	Kónya Antal	Szeged
45.	Kónya Antal	—
46.	Kónya György	Szeged
47.	Birgés Ferenc	Kistelek
48.	Kis József	Péteri
49.	Birgés András	Kistelek
50.	Birgés József	Kistelek
51.	Hugyák Mihály	—
52.	Dobos Lajos	—
53.	Gajdár Anna	—
54.	Csontos Károly	Majsa
55.	Tóth Ferenc	—
56.	Sejben Pál	—
57.	Sejben József	—
58.	Kopasz József	Csengele
59.	Rác László	Majsa
60.	Lajos József	Péteri
61.	Bülchlbauer Lajos	—
62.		
63.	Csontos Imre	Majsa
64.	Csontos Károly	Majsa
65.	Szikora István	—
66.	Halász András	—
67.	Bera Lajos	—
68.	Horvát József	Kistelek
69.		
70.	Bárkai József	Mindszent
71.	Budai Ferenc	Szeged
72.	Pap András	Szeged
73.	Kopasz Ferenc	—
74.	Csókási István	Szeged
75.	Rabi János	Kistelek
76.	Mucsi József	Kistelek
77.	Bálint József	—
78.	Bagi Ferenc	Mindszent
79.	Gacsi György	—
80.	Lajos Mihály	Baks
81.	Novák Pál	—
82.	Kelemen Gáspár	Mindszent
83.	Kis Márton István	Kistelek
84.	Apró István	Szeged
85.	Apró József	Szeged
86.	Kis Mihály	Kistelek

87.		
88.	Büchlbauer Lajos	—
89.	Zelei Márton	Kistelek
90.	Csontos Károly	Majsa

IRODALOM

AMBRUS BÉLA

- 1978 Bankjegyeink bélyegzései, 1918–1920. In: Janus Pannonius Múzeum Évkönyve XXII. Pécs

BÁLINT SÁNDOR

- 1976 A szegedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete. Első rész. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1974/75–2. Szeged

CSENDES LÁSZLÓ–N. IPOLY MÁRTA

- 1977 Települések szelvényezése az első- második- harmadik katonai felmérések alapján. Hadtörténeti Térképtár, Budapest

FODOR FERENC

- 1942 A Jászság életrajza, Budapest

GYÁRFÁS ISTVÁN

- 1870–83 A jász-kunok története I–IV. Kecskemét

HORNYIK JÁNOS

- 1927 Kecskemét város gazdaságtörténete, Kecskemét

JUHÁSZ ANTAL

- 1989 A szegedi táj tanyái. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1982/83–2. Szeged

LEÁNYFALUSI KÁROLY–NAGY ÁDÁM

- 1983 Magyarország fém- és papírpénzei 1892–1925. Szeged

ZSILINSZKY MIHÁLY

- 1900 Csongrád vármegye története. Budapest. A Váci Egyházmegye Történeti névtára I. rész
1915 Intézmények története, Vác

Die Besiedlung von Kömpöc

FERENC FODOR

Das Dorf befindet sich entlang der Verbindungsstraße zwischen Kiskunmajsa und Kistelek, von Majsa ungefähr 9 km entfernt. Der Name der Siedlung kommt zum ersten Male 1473, in einer vom König Matthias ausgestellten Urkunde vor, in der die Ortschaft als bevölkert erwähnt ist.

Während der Türkenherrschaft wurde Kömpöc zahlreichen anderen Siedlungen ähnlich verwüstet. Im Laufe der Redemption, im Jahre 1745 löste Jászapáti Kömpöc ab, später, 1749 vertauschte das Kapitel von Erlau es gegen die Puszta von Hevesivány. Vom Kapitel nahm Félegyháza die Puszta bis an die Mitte der 1800-er Jahre in Pacht. Am Anfang der 1850-er Jahre kamen die ersten Ansiedler doch nicht aus

Félegyháza, sondern aus dem Nähe des Herrschaftsgutes Pallavicinis, als im Gut die Tabakgärtnereien vernichtet wurden.

Auf dem außerordentlich armen Boden der Puszta war es schwierig mit einem neuen Leben anzufangen. Die Menschen bewohnten in die Erde gegrabene Häuser. Wegen des Elendes aber waren immer mehrere Familien gezwungen hierher anzusiedeln. Am anfang der 1860-er Jahre bestand Kömpöc bereits aus zwei Straßen. Das Feld wurde vom Kapitel gepachtet. Immer mehrere Menschen besiedelten Kömpöc aus den umliegenden Siedlungen: aus Kistelek, Baks, Dóc, Ányás, Mindszent, Péteri, Majsza und Algyő.

1918 kaufte Kiskunmajsza die Puszta vom Kapitel. Ganz bis der Vonselbstigung der Gemeinde gehörte Kömpöc zu diesem Dorf.